

Література

1. Бахтин Н. Автор и герой в эстетической деятельности. Проблема отношения автора к герою / Николай Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М. : Просвещение, 1975. – С. 7–180.
2. Білоус-Гарасевич М. Улас Самчук та його спогади «На білому коні» / Марія Білоус-Гарасевич // Білоус-Гарасевич М. Ми не розлучались з тобою, Україно : Вибране 1952–1998. – Детройт, 1998. – С. 335–342.
3. Білоус-Гарасевич М. Широкий письменницький діапазон У. Самчука / Марія Білоус-Гарасевич // Білоус-Гарасевич М. Ми не розлучались з тобою, Україно : Вибране 1952–1998. – Детройт, 1998. – С. 125–146.
4. Безхутрий Ю. Коні Уласа Самчука / Юрій Безхутрий // Березіль. – 1996. – № 5–6. – С. 164–175.
5. Галич О. Українська письменницька мемуаристика: природа, еволюція, поетика / Олександр Галич. – К. : КДПІ, 1991. – 217 с.
6. Маслюченко Г. О. Художні мемуари та автобіографічна повість в українській літературі 90-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «українська література» / Галина Олександрівна Маслюченко. – Дніпропетровськ, 2004. – 18 с.
7. Пінчук С. Улас Самчук / Степан Пінчук // Рідна школа. – 1999. – № 9. – С. 9–11.
8. Поліщук Я. Формули ідентичності Уласа Самчука на тлі доби / Ярослав Поліщук // Дивослово. – 2004. – № 7. – С. 26–29.
9. Самчук У. Велика література / Улас Самчук // МУР. – Збірник І. – Мюнхен ; Карльсфельд, 1946. – С. 40–51.
10. Самчук У. Плянета Ді-Пі : Нотатки й листи / Улас Самчук. – Вінніпег, 1979. – 355 с.
11. Швець Г. Есеїстична проза Уласа Самчука / Ганна Швець // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. Вип. ІХ. – Рівне, 2000. – С. 80–89.

Ляшов Н.

– асистент кафедри української мови і літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2-311.6.09[19]

**КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЖІНКИ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ
М. ІВАСЮКА «ЛИЦАРІ ВЕЛИКОЇ ЛЮБОВІ»**

У статті проаналізовано етнопсихологічну концепцію особистості жінки в історичному романі М. Івасюка «Лицарі великої любові». Досліджено образ головної героїні твору в діапазоні від жінки-воїна до жінки-берегині. Розглянуто погляди О. Міщенко, Б. Цимбалівського, Е. Щербаненко та інших дослідників щодо особистості жінки в житті української родини та літературі.

Ключові слова: *етнопсихологічна концепція, історичний роман, психологізм, жіночий тип, духовність.*

Ляшов Н.

– асистент кафедри українського язика и литературы
Донбасского государственного педагогического университета

**КОНЦЕПЦИЯ ЛИЧНОСТИ ЖЕНЩИНЫ В ИСТОРИЧЕСКОМ
РОМАНЕ М. ИВАСЮКА «РЫЦАРИ БОЛЬШОЙ ЛЮБВИ».**

В статье проанализирована этнопсихологическая концепция личности женщины в историческом романе М. Ивасюка «Рыцари большой любви». Исследован образ главной героини в диапазоне от женщины-воина до женщины-берегини. Рассмотрены взгляды Е. Мищенко, Б. Цимбаловского, Э. Щербаненко и других исследователей на роль женщины в жизни украинской семьи и литературе.

Ключевые слова: этнопсихологическая концепция, исторический роман, психологизм, женский тип, духовность.

Lyashov N.

– Assistant of the Ukrainian language and literature of Donbass State
Teachers' Training University

**THE CONCEPT OF A WOMAN PERSONALITY IN M. IVASYUK'S
HISTORICAL NOVEL «KNIGHTS OF LOVE SUPREME»**

The article examines the concept of a woman personality in I. Ivasyuk's historical novel Knights of Love Supreme. The analysis focuses on the evolution of the main character from being a woman warrior to becoming a woman hearth-keeper. To achieve a general vision of the women role in Ukrainian family and literature, the author has studied the approaches of O. Mischenko, B. Tsymbalovsky, E. Scherbanenko and others.

Key words: ethno-psychological concept, historical novel, psychology, female type, spirituality.

Постановка проблеми. У 80-х рр. ХХ ст. зазнав нового підходу художній метод романістів П. Загребельного, Р. Іваничука, М. Івасюка, Г. Колісника, В. Кулаковського, Ю. Мушкетика, М. Сиротюка, Р. Чумака та ін., зросли ідейно-тематичний, жанрово-стильовий рівні їхньої історичної прози. Помітним і плідним став їхній індивідуальний вплив на читацький загаль не лише як письменників, але і як істориків, і публіцистів. Автори історичних романів в цей період порушують значущі загальнолюдські, інтерлітературні теми, зокрема через галерею жіночих персонажів, носіїв певних характеротвірних компонентів, пропонують власне ментальне бачення історії України, а через низку тих чи інших історичних подій – цілісний їхній образ. Духовний простір історичних романів наповнений концептуальними поглядами, засобами творення та розуміння психології образів жінок у діапазоні – від жінки-матері до жінки-воїна.

Аналіз останніх робіт. До визначення концептуальних проблем жіночих образів зверталися у своїх працях багато дослідників – А. Єсін, О. Міщенко, В. Фащенко, С. Філоненко,

Б. Хмелюк, Б. Цимбалівський, О. Червінська, Е. Щербаненко, та ін. З основних чинників, які формують народну психіку, психолог Б. Цимбалівський виділяє духовний клімат української родини й психологічний феномен жінки-матері в житті українців як головні культурно-антропологічні фактори. Вчений стверджує, що українська сім'я успадкувала чимало рис матріархальної родини. Материнське родинне виховання, в якому майже не бере участі батько як чоловічий чинник, виробляє в дітей жіночі ідеали, норми поведінки й моралі та формування національної вдачі. Визначаючи, що проблема національної вдачі є складною й неоднозначною для наукового дослідження, Б. Цимбалівський підходить до її розв'язання логічно. Він зазначає, що національний характер допомагає продовжувати й передавати з покоління в покоління національну культуру в незмінному або мало зміненому вигляді [5].

Щодо особистості жінки в історичних творах 80-х рр. ХХ ст., треба зазначити, що в розкритті літературного характеру як цілісності важлива роль відводиться засобам відображення внутрішнього життя людини, її психічного буття. Дійсно, психологізм, під яким розуміється досить повне, докладне й глибоке зображення почуттів, думок і переживань особистості жіночого образу за допомогою специфічних засобів художньої літератури. Російський теоретик А. Єсін слушно стверджує, що вибір психологізму як переважаючого способу зображення жіночого образу зумовлений домінуванням в літературному історичному творі певного типу художньої проблематики, розкриттям «ідейно-моральної, філософської сутності характеру» [1, с. 24]. При цьому концептуалізується стать, образи героїнь стають виявленням концепції особистості жінки.

Щодо жіночого образу в історичних романах, то, як стверджує російська дослідниця Е. Щербаненко, «жінка є ніби дзеркалом свого часу <...> жінка відкритіше вловлює дух свого часу, вбирає в себе те, що пропонує їй навколишній світ. Але вона ж <...> мабуть, з інстинкту життя гостріше відчуває його негаразди, внутрішньо чинить опір руйнівній його силі» [6, с. 209].

Істотною для сучасного літературознавства є проблема репрезентації жінки жіночою літературою, аналіз гендерної специфіки способів і засобів творення образу жінки в ній (цим займається галузь феміністичної критики «Images-of-women study» (тобто «вивчення жіночих образів»)).

Образ жінки в українській радянській літературі досліджувався так само поза феміністичним контекстом, як, наприклад, у праці Б. Хмелюка «Образ жінки в радянській художній літературі» (1959 р.) [4], де тип героїні розглядався з позицій класовості й

партійності. У річищі традиційної літературознавчої парадигми виконано дослідження О. Міщенко «Проблема зображення жінки в українській прозі 20-30-х років ХХ століття» (1993 р.) [6], хоча в цій її роботі були висловлені й певні критичні думки щодо жіночих образів у літературі того часу: так, на думку дослідниці, з другої половини 20-х рр. панівною стає тенденція одновимірності, уніфікації жіночого образу, зведення жінки лише до виконавиці певної суспільно-корисної ролі. Отже, з'являється тенденція до критики жіночого образу в літературі, але поки що – не феміністичної.

Треба зазначити, якщо пласт буденного життя українців визначається через поняття родини, малого гурту, то в широкому історичному сенсі дзеркальним відображенням родинного типу життя українського народу є Запорозька Січ, що становила родинний колектив, де всі побратими – рівні сини Матері – Січі та Батька – Великого Лугу.

Метою статті є дослідження особливостей втілення етнопсихологічної концепції особистості жінки у романі „ Лицарі великої любові ” М.Івасюка.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значна роль жінки в українському тодішньому соціумі за часів козаччини в тому, що вона відігравала важливу роль у господарському житті, особливо в часи, коли чоловіки брали участь у походах. Жіночий тип, обумовлений характером самої культури, оскільки тут велику роль відіграли символи, фольклорна та етнічна традиції. Синтезуючись, усе це вплинуло на формування глибокої поваги до жінки-матері як носія гармонії та краси, продовжувачки роду та традицій. Образ жінки, що має глибоке етнокультурне коріння, художньо і всебічно трансформується в письменницькому мисленні не одного покоління авторів. Ця тематика звучить і в історичних романах 80-х рр. ХХ ст. Ми виокремили роман М. Івасюка «Лицарі великої любові».

У романі «Лицарі великої любові» М. Івасюка постає доля української жінки, образ якої він моделює як жінки-воїна і водночас жінки-берегині. Автор в образі Артемії не дає глибокої психологізації у широкому контексті, хоча розкриває твердий характер у поєднанні з ніжністю, розумом та душевним багатством і здатністю до самопожертвування. Вона є зразком мужності, витривалості, вірності. Згідно авторської концепції, саме любов головного героя Мирона Дитинки до вродливої, мужньої й ніжної Артемії дає привід проявити на повну силу свої духовні якості – рішучість у діях, людяність, чесність і вірність рідному краєві та його людям.

Із попереднього твору М. Івасюка «Балада про вершника на білому коні» (1980) ми дізнаємося, що коли боярин Сафроній Кириак пограбував купця Григорка Голубого, захопив його маєток, то його

дочку Артемію хотів відправити до турецького гарему. Але коханий Мирон її визволив і з того часу вони разом. Майстерність автора у послідовному втіленні психології любові цих двох героїв, які звикли до постійних змін, тривоги, і в невеличкому відпочинку «вбачали недовготривале пристановище перед новими шляхами, сповненими небезпеки, сутичок з боярами та всіляких несподіванок» [2, с. 25].

Для більш глибокого осмислення жіночої долі того часу, через весь роман автор висвітлює концепт жінки-воїна, яка впевнена, що коли життя мужа під загрозою, справжня жінка мусить стати воїном. У ній гармонійно поєдналися моральна й фізична краса. Артемія завжди поруч із Мироном. Саме вона надавала йому наснаги для боротьби за утвердження кращого життя в рідному буковинському краю: «У Дитинки є жона Артемія, дуже вродлива й страшенно небезпечна. Вона йде пліч-о-пліч зі своїм чоловіком, і це надає йому страшної сили» [2, с. 23]. «Артемія дивилася в блакитні очі мужа із захопленням дівчинки; майже фізично відчувала, як від них струменить сила» [2, с. 221]; «Артемія носить у серці такі ж радощі й смутки, як і він» [2, с. 53]; «Обоє відчували радість від усвідомлення того, що б'ються поруч зі своїми побратимами» [2, с. 238].

Авторська характеристика вільної української жінки стає вирішальною у тому, що в Артемії ніжне серце, але водночас вона – жінка-воїн, смілива й вольова. У душі цієї мужньої жінки ніжність поєднується із твердістю, вираз простоти й наївності був тільки її щитом. М. Івасюк стверджує, що Артемія – берегиня свого мужа й рішуча в своїх діях. Реагуючи на слова воєводи Стефаниці, що готова паля для її мужа, Артемія розгнівалася до краю і «лють цієї вродливої жінки була така велика, що Стефаниці стало лячно» [2, с. 57]. Вона не зважає, що перед нею воєвода, взяла палю й почала його лупцювати: «Дай йому, Артемія, хай знає українок! Всі бачили, як Артемія так у терепі жила його по голові, аж воєводська коштовна шапка з високим пером із якогось африканського когута покотилася в рів» [2, с. 58]. Вона була захисницею свого коханого і в битвах проти турків: «Хоч довкола билосся зо два десятки вершників на білих конях, усе ж Дитинку можна було запримітити здалеку. Він виокремлювався своєю поставою, мужньою вродою. І біля нього весь час була Артемія» [2, с. 238]; «Артемія діставала заряджені пістолі й постріли стрясали весняну днину – яничари, які пнулися з оголеними шаблями до її коханого мужа, падали коням під ноги» [2, с. 241].

Моделюючи поведінку головного героя, автор показує вплив Артемії на зміни в його характері: «Після багатьох років подружнього життя з Артемією Мирон став лагіднішим і поступливим із жінками, не переносив їхніх сліз» [2, с. 167].

Автор зображує Артемію з повагою, ніжністю й захопленням. Її знають і люблять усі прості люди. Цікавий буковинський колорит звучить у привітанні до Артемії: «Ми ж гірські та полонинські... Тебе й Мирона Дитинку щиро любимо, шануємо й просимо аби отаман допоміг нам бити ворогів. Ми дуже хотіли вас бачити, бо ви є наша любов і надія. Ми й перед тобою, Артемія, схилиємо голову і чуємося щасливими, що ви цю ласку нам зробили. Щоб ви здорові були!» [2, с. 188]. Любов простого народу до Дитинки та його Артемії автор моделює як святу: «ми прийшли до Мирона Дитинки та його жони Артемії як до святих» [2, с. 184];

Автор підкреслює важливу роль Артемії в боротьбі за визволення простого народу. Вона ставиться до народу з любов'ю: «Ми з Мироном не сподівалися, що будемо в таких гостинах... І що почуємо такі слова... Вони лягли нам на серце, як проміння. Ви є добрі люди, варті того, аби Мирон Дитинка віддав вам свою молодість. І навіть життя... І Артемія знову вклонилася» [2, с. 188].

М. Івасюк неодноразово підкреслює її вроду та жіночність. Коли гуцули їй подарували сани, то Артемія «засоромилася й зняковіла, звелася на застелених ведмежою шкірою санях, доповнюючи своєю вродою красу витвору гуцульських рук» [2, с. 188], за вроду та мужність «скоро й співанки складатимуть про неї» [2, с. 42].

Автор передає емоційні переживання жінки. Психологічним струменем пронизує Артемію біль втрати свого коханого, якого вбили яничари: «У тому ревищі Артемія немов упала в глибоку й глуху прірву, з якої не було вороття. Вона ніби не усвідомлювала, що трапилось. Її очі безтямно блукали по обличчях побратимів, благали допомоги. Страшно було глянути в ту безодню горя і болю» [2, с. 243]; і далі: «Артемія пригорнула притихлого мужа. Нічого не могла збагнути. У голові переплуталися всі думки... У свідомості Артемії настирно проривалася підозра, що життя Мирона тане» [2, с. 243].

Почуття любові до чоловіка, який віддає своє життя без остатку за незалежність свого народу, не тільки формує й пробуджує жіночу душу, а й розкриває рівень її особистісних можливостей. М. Івасюк розкрив визначальні риси українського жіночого менталітету – мужність, витривалість, здатність до самопожертви, вірність, чутливість, ніжність.

Висновки дослідження. Тож, найбільш вираженими аспектами автора в етнопсихологічній концепції особистості жінки є: неглибока психологізація, розкриття твердого характеру у поєднанні з ніжністю, розумом та душевним багатством і здатністю до самопожертвування. Образ жінки моделюється як зразок мужності,

витривалості, вірності. Згідно авторської концепції, саме любов головного героя до вродливої, мужньої й ніжної жінки дає привід проявити на повну силу свої духовні якості – рішучість у діях, людяність, чесність і вірність рідному краєві та його людям.

Література

1. Есин А. Б. Психологизм русской классической литературы : книга для учителя / А. Б. Есин. – М. : Просвещение, 1988. – 176 с.
2. Івасюк М. Лицарі великої любові : [роман] / Михайло Івасюк. – Ужгород : Карпати, 1987. – 242 с.
3. Міщенко О. І. Проблема зображення жінки в українській прозі 20-30-х рр. ХХ ст. : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Міщенко Олена Іванівна ; Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1993. – 24 с.
4. Хмельюк М. Д. Образ жінки в радянській художній літературі / М. Д. Хмельюк. – К. : Рад. Україна, 1959. – 36 с.
5. Цимбалівський Б. Родина і душа народу / Б.Цимбалівський // Українська душа : зб. ст. / [відп. ред. В. Храмова]. – К. : Фенікс, 1992. – С. 66–96.
6. Щербаненко Э. Потери на пути к себе (современная женщина Запада в жизни и литературе) / Э. // Иностранная литература. – 1985. – № 3. – С. 209–223.

Нестелєєв М.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2.09–3

АПОКАЛІПТИЧНІ МОТИВИ У «ПРОРОЦІ» О. УЛЬЯНЕНКА

У статті досліджено біблійні мотиви Апокаліпсису в романі О. Ульяненко «Пророк». Визначено специфіку нав'язливих мотивів смерті та сексу у його творчості. Проаналізовано складну наративну та образну структуру тексту і наголошено на важливості алюзій на Святе Письмо. Письменник розгортає свій текст як символічне пророцтво, тож доречним є аналіз всіх образів і символів. Зазначено щодо необхідності висвітлення провідних тем у прозі О. Ульяненко.

Ключові слова: *мотив, постмодернізм, апокаліпсис, «потік свідомості».*

Нестелєєв М.

АПОКАЛІПТИЧЕСКИЕ МОТИВЫ В «ПРОРОКЕ» О. УЛЬЯНЕНКО

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

В статье исследованы библейские мотивы Апокалипсиса в романе О. Ульяненко «Пророк». Определено специфику навязчивых мотивов смерти и секса в его творчестве. Проанализировано сложную нарративную и образную структуру текста и особо выделена важность аллюзий на Святое Письмо. Писатель создаёт свой текст как символическое пророчество, потому анализ всех образов и символов является существенным.